

ВПЛИВ ПРИВАТНОГО РЕПЕТИТОРСТВА В УКРАЇНІ НА МОЖЛИВОСТІ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ ДІТЬМИ З БІДНИХ СІМЕЙ

Актуальність матеріалу, висвітленого у статті, полягає у висвітленні негативного впливу приватного репетиторства в Україні на можливості здобуття освіти дітьми з бідних сімей. Відповідне законодавче забезпечення та сучасні тенденції реформування цілої системи освіти у напрямку до євроінтеграції вирішують проблему негативного впливу приватного репетиторства на рівні можливості здобуття освіти в Україні.

Ключові слова: приватне репетиторство, система освіти, демократичність освіти, законодавче регулювання, соціальний статус вчителя.

Постановка проблеми. Переглядаючи концепцію освіти у новому глобальному контексті ми повинні проаналізувати не тільки цілі освіти проголошені у "Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки", Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (2011 р.), Законі "Про вищу освіту" (2015 р.), але і методи організації навчання. У світлі диверсифікації партнерських відносин та поступового нівелювання меж між державним та приватним, слід переосмислити принципи керування освітнім процесом, зокрема, нормативний принцип освіти як суспільного блага, а також переосмислити його сприйняття в умовах змін, які проходять на рівні суспільства, держави та ринку праці.

Метою статті є визначення нормативних принципів освіти у світлі нових змін та методів реалізації репетиторства у сучасній державі.

У ході наукового дослідження використано такі **методи:** аналітичний – для вивчення українських і зарубіжних джерел із застосуванням аналізу, синтезу, систематизації та узагальнення; теоретичного узагальнення – для аналізу вихідних положень дослідження, формулювання узагальнених висновків та оцінок, обґрунтування практичних рекомендацій.

Результати теоретичного дослідження. Підвищення попиту на інклюзивність, транспарентність та звітність це і є кроками становлення демократичної освіти в Україні та розширення доступу до знань як у межах офіційної освіти так і приватної, що сприяє розширенню прав та можливостей як кожної особи так і держави та суспільства зокрема.

Процеси, пов'язані зі становленням демократичної освіти, вказують на зростання зацікавленості суспільства на потребі у зміні моделей керівництва на місцевому та державному рівнях. Зростає попит на підвищення рівня звітності, транспарентності, справедливості та рівності у справах, які мають суспільну значущість. Не дивлячись на те, що населення приймає більш активну участь у житті суспільства стосовно діяльності на місцевому чи національному рівнях, росте увага до питань транснаціонального і глобального характеру [6, с. 77]. Це вказує на більш активну участь недержавних суб'єктів, як то суспільних організацій, у керівництві суспільними справами на місцевому, національному чи глобальному рівнях. Згідно сучасних досліджень міжнародних освітніх організацій це стосується і сфери політики у галузі освіти, де державний та приватний сектор вирішують завдання побудови інклюзивних суспільств, що ґрунтуються на знаннях [6, с. 79]. Ми є свідками зростання залучення населення у вирішення проблем суспільства та наслідків цього процесу, а саме: розробка навчальних планів, програм, підручників та стратегій, пов'язаних із прийняттям практичних заходів.

У всьому світі поширюються тенденції пов'язані з приватизацією всіх рівнів освіти. Термін "приватизація освіти" впроваджено в освітянський кругообіг дослідженнями міжнародної організації ЮНЕСКО, де вказано, що останні десятиліття характеризуються збільшенням числа учнів, студентів у приватних освітніх закладах, особливо на рівні початкової освіти в державах із низьким рівнем прибутку і на рівні професійно-технічної освіти у державах з більш розвинутою економікою [4; 6; 9]. Під терміном "приватизація освіти" слід розуміти процес передачі діяльності, активів, керівництва, функцій та обов'язків, пов'язаних з освітою в державних чи громадських закладах приватними особами та структурами [4]. По відношенню до шкільної освіти цей процес може привести до появи найрізноманітніших форм забезпечення освітніх послуг, включно такі: релігійні школи; недорогі приватні школи, які фінансуються за рахунок іноземних інвестицій та міжнародні школи, що керуються неурядовими організаціями; школи, які діють на базі статутів, контрактів чи договорів; навчання вдома; репетиторство; освітні заклади, які працюють на ринкових засадах і платні школи [4, с. 4]. Роль приватного сектору у забезпеченні освітніх послуг не є чимось новим, але "новим" є масштаб та проникнення цього феномену в усі аспекти освітнього процесу.

На теренах нашої держави нещодавно було прийнято до впровадження "Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року", яка зазнала нищівної критики із боку "Лівої опозиції". Згідно тверджень "Лівої опозиції" ця стратегія, затверджена Указом Президента, є зразком агресивної інтервенції ринку у сферу знань. Активісти організації вказують, що тут проголошено відокремлення держави від питань освіти, а саме фінансової підтримки [2].

Проте, у цьому документі, вперше, урядовцями запропоновано оптимізувати мережу навчальних закладів, враховуючи побажання роботодавців. Таким чином, у документі закладено основу реорганізації рівнів вищої освіти: професійно-технічних, вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти.

На основі аналізу міжнародних досліджень, робимо висновок, що приватизація освітніх послуг може позитивно вплинути на деякі соціальні групи з точки зору розширення можливостей здобуття навчання, забезпечуючи можливість батькам більш широкого вибору та різноманіття запропонованих навчальних програм. Разом з тим, вона може мати і негативні наслідки, зумовлені недостатнім та неадекватним рівнем моніторингу та регулювання з боку державних органів (школи без ліцензій, прийом на роботу невідповідно підготовлених учителів та відсутність контролю якості), що несе потенційний ризик з точки зору соціальної відповідальності. Як стверджують науковці ЮНЕСКО, особливе хвилювання викликає те, що "маргіналізовані групи населення не зможуть скористатися більшою частиною можливостей, які відкриває приватизація, але при цьому стануть головним об'єктом її негативних наслідків" [4, с. 6].

Ще одним, широко поширеним по усьому світі явищем приватизації у сфері освіти стали додаткові уроки з приватним репетитором, так звана "тіньова освіта" [5]. Приватне репетиторство, часто є симптомом низькоякісної шкільної освіти [8], і як й інші форми приватної освіти можуть мати позитивні та негативні наслідки для учнів та вчителів. З одного боку, таке навчання може бути адаптоване до потреб слабких учнів, при цьому вчителі отримують можливості додаткового заробітку. З другого боку, плата за приватні уроки може становити левову долю сімейного бюджету, особливо серед бідних шарів населення, і, відповідно, створювати передумови нерівності з точки зору можливостей навчання. Той факт, що деякі вчителі приділяють більше уваги репетиторству аніж своїм прямим обов'язкам, може негативно впливати на якість викладання та навчання у школі [7].

Збільшення ринку тіньової освіти, й пов'язані з цим фінансові затрати приватних осіб та сімей, а також побоювання у відношенні неналежного виконання вчителем своїх професійних обов'язків та корупції серед учителів заставляють міністерства освіти деяких країн приймати певні кроки, щодо врегулювання цього ринку [5].

Оплата послуг приватних репетиторів забирає значну частину прибутків українських сімей, які у середньому складають 50% у сільських районах та 35-40% у містах. З розрахунку мінімальної заробітної плати двох батьків для навчання та підготовки однієї дитини до складання 3-4 предметів ЗНО ці відсотки подвоюються протягом року чи двох до цього заходу. Статистичних даних, які б фіксували суму витрат на приватних репетиторів в Україні не має, але, для порівняння, у Єгипті, ця сума становила 24 млрд. дол. у 2011р. Такі інвестиції розглядаються як виправдані для забезпечених сімей. Проте, приватні послуги доступні не кожному громадянину держави: діти із забезпечених сімей у два рази частіше користуються послугами репетиторів. При цьому, відмічається низька якість освітніх послуг у межах формальної системи освіти, де вчителі надають перевагу репетиторству, а не роботі у класі. Головною причиною широкого поширення репетиторства є зниження соціального статусу вчителів Єгипту в результаті прийому на роботу некваліфікованих вчителів з метою задоволення збільшеного попиту на державну освіту. Дуже часто випускники шкіл йдуть працювати вчителями не за бажанням, а від безвихідності. Зниження соціального статусу вчителя у Єгипті привело до того, що професія вчителя стала однією з найнижкооплачуваних посад у державному секторі. У пошуках додаткового заробітку вчителі змушені займатися репетиторством [6, с. 81].

В Україні кожен викладач чи вчитель може займатися приватним викладанням та навчанням – репетиторством. Дехто займається таким видом діяльності для додаткового заробітку, для інших це – основний заробіток і є прибутковим бізнесом. Вимог, визначених державними стандартами, до рівня кваліфікації репетиторів не має. Тобто, чи мати відповідну освіту чи ні – це за бажанням роботодавця, тобто батьків. Але, батьки звертають увагу не на диплом і запис у трудовій книжці, а на поради та відгуки особистих приятелів і самої дитини. На сьогодні, в кожній школі чи вищому навчальному закладі багато вчителів чи викладачів надають такі освітні послуги. Користуються такими послугами в Україні в основному підлітки, які відстають у навчанні, або ж для підготовки до складання ЗНО. Особливо затребуваними є репетитори з української мови та літератури, іноземних мов, математики, фізики та хімії.

Що ж все-таки треба мати для того щоб займатися репетиторством в Україні? Згідно публікацій інтернет-джерела "Наука в Україні" не багато: впевненість у своїх знаннях та приміщення, де вас не відволікатимуть [3].

Відповідно до законодавчо-нормативної бази, Міністерство освіти України запропонувало легалізувати діяльність репетиторів ще у 2013 році. Тобто, приватним особам, з відповідною кваліфікацією, запропоновано оформити свою діяльність як приватним підприємством. Зараз знайти репетитора надзвичайно легко. В українському сегменті інтернету є декілька спеціалізованих сайтів-агентств, де зібрано сотні тисяч профілів учителів та ціни на такі освітні послуги – від 50 до 150 грн. за академічну годину [1]. Проте, бажаючих узаконити свою діяльність небагато, тому, що по-перше: майже 900 грн. на місяць можна і не заробити, позаяк договорів на регулярні відвідування приватних уроків ніхто не укладає, по-друге, неофіційний статус та "гнучкість" розкладу приватних репетиторів влаштовують і батьків учнів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У міжнародному освітньому дискурсі освіту нерідко визначають як суспільне благо. У виступах Спеціального доповідача ООН з питання про право на освіту підкреслюється важливість збереження інтересу суспільства до сфери освіти, а також необхідність популяризації концепції освіти як суспільного блага [7]. Разом з тим основний обов'язок держав полягає у забезпеченні населення послугами державної освіти, все частіше ставиться під сумнів; при цьому пропонується знизити державні витрати на цілі освіти і забезпечити більш активне залучення

до сфери освіти недержавних суб'єктів. Розширення кола зацікавлених учасників, включаючи громадські чи суспільні організації, приватні установи та фонди, а також диверсифікація джерел фінансування, розмивають межі між державною і приватною освітою. Сьогодні вже складно сказати, що означає поняття "суспільний" у новому глобальному контексті освіти, що характеризується значною диверсифікацією зацікавлених учасників, звуженням можливостей багатьох національних держав самостійно визначати свою політику і виникненням нових форм глобального управління.

Характер і масштаби участі приватного сектора в наданні освітніх послуг сприяють розмиванню меж між державною і приватною освітою. Це наочно простежується, зокрема, в зростаючій залежності державних установ вищої освіти від приватного фінансування, в зростанні числа як комерційних, так і некомерційних освітніх установ, у впровадженні моделей введення бізнесу в роботу вищих навчальних закладів. Нові форми приватної освіти змінюють характер освіти, переводячи її з категорії громадського в категорію приватного (споживчого) блага [6, с. 83]. Швидка зміна характеру відносин між суспільством, державою і ринком ставить перед нами складне питання: як забезпечити захист ключового принципу, котрий відносить освіту до категорії суспільних благ, у новому глобальному контексті, в якому відбувається навчання?

Використані джерела

1. Ковальская Н. В Украине репетиторов легализуют и заставят платить налоги [Електронний ресурс] / Нелли Ковальская // ТСН. – 2013. – Режим доступу : <http://ru.tsn.ua/groshi/v-ukraine>
2. Приватизація охопить навіть сільські школи [Електронний ресурс] // Твоя Україна. – 2013. – Режим доступу : <http://blog.i.ua/community/3252/1245026/>.
3. Репетиторство [Електронний ресурс] // Наука в Україні. – 2013. – Режим доступу : <http://scientist.org.ua/repetytorstvo.html>.
4. Adapted from: Right to Education Project. 2014. Privatisation of Education: Global Trends of Human Rights Impacts. London, Right to Education Project. [Electronic resource] // UNESCO – Regime of access : <http://www.unesco.org/open-access/guor>.
5. Bray, M. and Kuo, O. Regulating Private Tutoring for Public Good. Policy options for supplementary education in Asia. CERC Monograph Series in Comparative and International Education and Development. No. 10. Hong Kong, Comparative Education Research [Electronic resource] // UNESCO. – 2014. – Regime of access : <http://www.unesco.org.uk>
6. Rethinking education. Towards a common global good? [Electronic resource] // UNESCO. – 2015. – Regime of access : <http://www.unesco.org/open-access/terms-use-ccbysa-en>.
7. Singh, K. Report of the Special Rapporteur on the right to education. [Electronic resource] / K. Singh // United Nations. – 2015. – Regime of access : http://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/69/402 [Accessed February 2015].
8. Teaching and Learning: Achieving quality for all. EFA Global Monitoring Report 2013-2014. [Electronic resource] // Paris, UNESCO. – 2014. – Regime of access : <http://www.unesco.org.uk>.

Harapko V.I.

THE IMPACT OF PRIVATE TUTORING IN UKRAINE ON THE POSSIBILITY OBTAINING AN EDUCATION OF THE CHILDREN FROM POOR FAMILIES

The relevance of the material explained in the article is to highlight the negative impact of private tutoring in Ukraine on the possibility of education of children from poor families. The corresponding legislation and modern trends of reforming the whole system of education towards European integration resolve the problem of the negative impact of private tutoring to equal opportunities of education in Ukraine. Looking through the concept of education in the new global context, the author analyzes not only education goals enunciated in the "National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012-2021 years", State Standard of Basic and Secondary Education (2011.), the law "About the higher education" (2015.), but the methods of teaching. In the light of the diversification of partnerships and the gradual leveling of the boundaries between public and private, the author points to the need to rethink the principles of management of educational process, including the regulatory principle of education as a public good, and to rethink its perception in terms of changes that take place at the level of society, the state and the labor market. The article is to define the regulatory principles of education in the light of new developments and methods of implementation of tutoring in the modern state. Increased demand for inclusion, transparency and accountability is a step of a democratic education in Ukraine and increase access to knowledge both in formal education and private, contributing to the empowerment of each person as well as the state and society in particular. The term "privatization of education" means the transfer of, assets, management, functions, and responsibilities related to education in state or public institutions by individuals and organizations. It is claimed that the fast changing nature of the relationship between society, the state and the market poses a difficult question educator to protect education as a key principle of the common good, in the new global context in which learning takes place.

Key words: *the private tutoring education system, democratic education, legal regulations, social status of teachers.*

Стаття надійшла до редакції 13.11.2015 р.